

Piibel õigeusu kirikus ja teoloogias

ELENI KASSELOURI-HATZIVASSILIADI, Kreeka Avatud Ülikooli (Hellenic Open University) teaduskonna õppejõud

Kirjalik traditsioon kui vitaalne kogukonna ehitamise instrument

Kristlik kirik sündis judaismi ootustest kui prohvetite kuulutatud Jumala rahva saatuse täitumine. Seetõttu on kristlik spiritualiteet tekkinud kaasaegse judaismi uskumuste mõjuväljas. Heebrea mõtlemist iseloomustav eshatoloogiline väljavaade – tulevase Jumala kuningriigi saabumise ootus kui „uus eoon“, Messia ajastu – sai lõimitud kristlusesse ning sellest sai määrav faktor kristluse vaimsure kujundamisel. Erinevalt kreeka ja muudest religioonidest polnud kristliku kiriku vaade mitte kosmoloogiline, vaid *ajalooline*; see ei põhinenud mitte looduse vaatlemisel, vaid ajaloolistel *sündmustel*. Inimkonna suhe Jumalaga ei kulgenud mitte looduse kaudu, vaid Jumala tahte austamise kaudu. Eshatoloogilise, messiaanliku ajastu ootused realiseerusid Jeesus Kristuses, kelles nähti Messiat (*Χριστός, Kristus*) ja apokalüptilisest kirjandusest tuntud Inimese Poega, mainitud esmalt Taanieli raamatus (2. saj eKr). Esimeste sajandite kristlased pidasid Naatsareti Jeesuse ajaloolist elu oluliseks, kuid määrava tähtsusega oli tema kannatus ja ülesäratamine. Ilma usuta ülestõusmisse oleks esimestel kristlastel olnud võimatu identifitseerida Jeesust Kristusena.¹

Dumitru Staniloa sõnul on Kristus keskne müsteerium, „kellest lähtub veetluse jõud, mis tõmbab inimolevusi püsivalt temaga osadusse, moodustades ühenduse, Kiriku üha laieneva müsteeriumi, milles Tema on keskne. Kristus on allikas, millest üha voolab jumalikku elu püsivalt alal hoidev jõud kirikus“.²

Sääraselt on kirik (*ekklesia*) – Jumala rahva (*laos*) kogunemine kui jumalik reaalsus – Jumala saladuse kohalolu maailmas. Saladus viitab Jumala enesekommunikatsioonile inimloodud reaalsuste kaudu. Sakraalsed sündmused sisaldavad tõsiasjas, et Jumal on määratlenud korralduste kanali ajaloo läbistamiseks ja purunenud suhte taastamiseks inimestega, andes oma armu erilisel moel.³ Selle asemel, et püüda defineerida kirikut ja selle kogukondlikku olemust, kasutasid varajased kristlikud autorid, kaasa arvatud Uue Testamendi kirjutajad, kujundeid ja kujutisi. Nende arendatud kujundlikkus on mitmekülgne ja väga rikkalik. Juba ainuüksi Uues Testamendis on rohkem kui 95 kujundit kogudusest. Kumbki, ei pühakirjalised ega ka hiljem patristilised kujundid ei esita kirikut mitte tasapinnalise intellektuaalse konstruktsioonina, vaid multidimensioonilise elava reaalsusena, mida ei saa selgitada ainult ühe definitsiooni abil.

Õigeusklike jaoks pole kirja pandud usu allikad – Piibel ja traditsioon – pelgalt „usu ja doktriini ettemakse“, vaid edastatud eluviis; mitte lihtsalt dokumentide ja tunnistuste kogumik, vaid

¹ J. Zizioulas, *The One and the Many: Studies on God, Man, the Church and the World Today* (Alhambra, Calif.: Sebastian Press, 2010), 148–49.

² Gennadios Limouris (ed.), *Church-Kingdom-World: The Church as Mystery and Prophetic Sign*, Faith and Order Paper no. 130 (Geneva: WCC, 1986), 53.

³ Rev. Dr Emmanuel Clapsis, „Does the Church Have a Sacramental Nature? An Orthodox Perspective,” in *One, Holy, Catholic and Apostolic: Ecumenical Reflections on the Church*, ed. Tamara Grdzeldize, Faith and Order Paper no. 197 (Geneva: WCC Publications, 2005), 22–23.

Kristuse ja Püha Vaimu elu koguduses.⁴ Need ei ole pähe õpitavate väidete kogum, vaid läbielatud kogemus. Igas tänapäevases teemakäsitluses seoses traditsiooniga on vaja kõigepealt rõhutada, et ainus tõeline piibellik traditsioon on *elav, kriitiline ja kreatiivne*, see on välja kujunenud inimliku vabaduse ja Püha Vaimu armu ühenduses. Teisisõnu, Piibel ja traditsioon sisaldavad kiriku kriitilist ja arvustavat vaimu: need ei ole mitte lihtsalt kaitsepositsioonil olevad konservatiivsed põhimõtted, vaid peamiselt kasvamise ja regeneratsiooni printsiibid.⁵ Need ei ole üksnes enne meid elanud inimeste öeldut salvestavad dokumendid, mis on automaatselt edasi antud ja mehhaaniliselt korratud. Pigem sisaldavad need käesoleva hetke elavat vastust Jumala häälele, otsest ja personaalset kohtumist Kristuse ja Vaimuga siin ja praegu. Autentne arusaam Piibli ja traditsiooni olemusest pole mineviku orjalik imiteerimine, vaid julge püüe teha vahet ajalikul ja mööduval ning olulisel ja sisulisel.⁶

Piibel õigeusu liturgias, pastoraalses ja vaimulikus elus

Üheks kõige enam väljakutseid esitavaks küsimuseks on Piibli ja Piiblis esineva autoriteedi mõiste.⁷ Väljendil „autoriteet“, kreeka keeles *exousia* (ἐξουσία), on piibellik algupära. Absoluutne autoriteet kuulub ainuüksi Jumalale, nii nagu Matteuse evangeeliumis öeldakse: „[Kristus] õpetas neid nagu see, kellel on meeleväld“ (Mt 7:29). Õigeusu teoloogia järgi ilmneb autoriteet seal, kus väljendatakse pühadusse juhtivat tõde.⁸ Tõde – või teoloogia – on lõppkokkuvõttes tervendav; see juhib suuremasse autentsusesse ehk suhete ehedusse iseendaga, teistega, loodusega ja eriti Kolmainu Jumalaga. Just sel põhjusel on Piibel õigeusu traditsioonis peamiselt – ma ütleksin isegi, eksklusiivselt – mõistetav kui kiriku raamat, kiriku poolt ja kiriku jaoks.

Johannes Zizioulas on öelnud: „Kui Piibilil on mingi autoriteet meie aja jaoks, siis on see ainult „Vaimu“, s.t kogukonna tunnistaja kontekstis, kus kogetakse Kristuse kohalolu eksistentsiaalselt kui osadust Jumalaga. See oli nii ka siis, kui kaanon kinnitati, hoolimata kõigist välistest objektiivsetest kriteeriumidest, mis selle fikseerimise protsessis esile tulid. Piibellik autoriteet on *anamneetiline* autoriteet, see sisaldab äratundmist, et Jumal on kaasatud meie eksistentsi, nii nagu see toimub armulaul. Sellest lahus on Piibli autoriteet ainult väljastpoolt pealesurutud väide, mille inimvabadus võib õigusega tagasi lükata, põhjendades seda Vaimu vabadusega. Nii nagu mittekristlane on vaba hülgama piibellikku autoriteeti, kuna

⁴ Nikos Nissiotis on osutanud: „Traditsioon ei anna alust inimeste süüdistustele õigeusu traditsiooni suhtes, nagu selle minevik määraks meie praegust olemist kohustades meid olema vastavuses minevikuvormidega. Traditsioon on otsus üksikisiku olevikus, kes seisab osaduses teiste usklikega ja kellelt ta jagab oma usku ja kellega ta otsustab tuleviku nimel tuginedes minevikukogemustele. Traditsioon on alati liikumine tuleviku poole, kuid seda toetavatel ja täitvatel alustel.“ Vt N. Nissiotis, *The Unity of Scripture and Tradition: An Eastern Orthodox Contribution to the Prolegomena of Hermeneutics*, *The Greek Orthodox Theological Review* 11 (1965), 163.

⁵ G. Florovsky, „Sobornost: The Catholicity of the Church,” *The Church of God*, ed. E.L. Marschal (London, 1934), 64f.

⁶ See Kallistos Ware, „Man, Woman and the Priesthood of Christ,” in *Women and the Priesthood*, ed. Thomas Hopko (Crestwood, N.Y.: St Vladimir’s Seminary Press, 1983), 13.

⁷ V. Lossky, *In the Image and Likeness of God* (Crestwood, N.Y.: St Vladimir’s Seminary Press, 1974), 151–52: „Traditsiooni puhta mõiste juurde ei kuulu midagi ametlikku. See ei sea inimese teadvusele usu tõe formaalseid nõudeid, vaid annab juurdepääsu nende sisemiste tõendite avastamisele... Traditsiooni puhast mõistet saab määratleda, öeldes, et see on Püha Vaimu elu kirikus, mis annab Kristuse ihu igale liikmele teada tõe tema kuulumis-, vastuvõtu- ja tundmisvõime valguses.”

⁸ Petros Vassiliadis, „Holiness in the Perspective of Eucharistic Theology,” in *Orthodox and Wesleyan Spirituality*, ed. S. T. Kimbrough Jr (Crestwood: N.Y.: St Vladimir’s Seminary Press, 2002), 101–16.

see pole üleüldiselt aktsepteeritud objektiivne autoriteet, on kiriku liige vaba hülgama seda siis, kui seda kujutletakse objektiivse autoriteedina.“⁹

Piiblil on õigeusu vaimususes ja eetikas unikaalne tähendus. See asub igal altaril, protsessioonis kasutatakse seda juhtival kohal; ikoonidel kujutatakse pühi mehi ja naisi hoidmas kätt Piiblil või kirjarullil, mis sisaldab nende elule ja missioonile tähendust andvat piibliteksti. Kiriku liturgilises elus on Piibel suunatud mitte üksikindiviidile, vaid kogudusele: kogudus toob maailma osadusse Jumalaga.

Õigeusu kiriku jumalateenistuse struktuur – selle keel, rütm ja eetos – on piibellik selle sõna kõige sügavamas tähenduses.¹⁰ Liturgiat ei saa mõista või päriselt kogeda ilma Piiblita; ka Piiblit ei saa tõeliselt väärtustada ilma liturgiata. Ühtsus, mis eksisteerib nende kahe vahel, näitab, et Piibel ja kirik ei ole eraldiseisvad autoriteedid, need õigustavad ja kinnitavad teineteist. Võttes arvesse, kui palju loetakse ja tsiteeritakse liturgias Psaltrit, samuti leksioone ja tsitaate kogu Piiblist, võime öelda, et suur osa sellest, mida kirikus kuulda saab, pärineb otseselt Pühakirjast. Leksioonid Vanast Testamendist, epistlitest ja evangeeliumidest on suunatud igapäevaseks ja pühapäevaseks teenistuseks terve aasta vältel, samuti erilisteks pühadeks. Juba leksionaarium ise on pedagoogiline tööriist. Näiteks pühapäevahommikused õppetükid evangeeliumidest on võetud ülesäratamise tekstidest, selleks et meile meenutada Issanda ülesäratamise pühitsemist. Paljude kirikulaulude eesmärk on pühakirjateksti avardamine. Issandaga kohtumise pühal (kui Jeesust esitleti templis ja Siimon võttis ta oma kätele) ammutavad laulud ainest patristilisest õpetusest Kristuse kohta, toetudes kirjakohtade Luuka evangeeliumis (Lk 2:22–40).

Pühakirja katehheetilisel kasutusel on sellele iseloomulik eesmärk, s.o juhendamine. Theodore Stylianopouluse järgi „kannab jutlus sageli katehheetilisi elemente, niisamuti nagu katehhees peab sisaldama evangeelseid aspekte. Mõlema spetsiifilised funktsioonid täiendavad teineteist ... Piiblis on õpetamise ja treenimise teenistus kehtestatud jumaliku käsuga. Kirikuisad ei kirjutanud mitte ainult doktriinidest, vaid ka katehheetilisi kommentaare ja jutluseid nii usklike pastoraalseks harimiseks ja vaimulikuks toitmiseks kui ka katehumeenide õpetamiseks enne ristimist.“¹¹

Seega, kuna õigeusu traditsioon ei piira ilmutust pelgalt Piibliga, on õigeusu teoloogial ja teoloogidel tekstide autoriteedi küsimust respekterides eesõigus omada rohkem vabadust Jumala Sõna kontseptsiooni defineerimisel. Õigeusu arusaama järgi on Jumala Sõna eeskätt kogemus ja elu Jeesuses Kristuses. Tõsiasi, et kirik oma liturgilises elus kasutab erinevaid piiblitekste, pöörates ühtede rohkem tähelepanu kui teistele, tõestab kanoonilisuse kategooria sisemist gradatsiooni. See on piibliteoloogidele abiks pühade kirjutiste kasutamise ja väärtustamise seisukohalt. Liturgias eristatakse evangeeliume ja epistleid ning euharistia ajal loetakse mõlemaid. See praktika näitab, et oma sõnumi kuulutamiseks ja rakendamiseks erinevates olukordades on kirikul paradigmana vaja mõlemaid, nii lugu Jeesusest kui ka epistleid.¹² Piibli sõnum juhatab kirikut selle liturgiliste tavade kujundamisel. Piibel, nii nagu seda kasutatakse liturgias, sisaldab lisaks kanoonilistele piibliteostele ka apokrüüfe, mis on

⁹ Zizioulas, *One and the Many*, 175.

¹⁰ Petros Vassiliadis, „The Canon of the Bible: or the Authority of Scripture from an Orthodox Perspective,” in *L'autorité de l'Écriture*, ed. Jean-Michel Poffet (Paris: VERLAG, 2002), 113–35.

¹¹ Th. Stylianopoulos, „Scripture and Tradition in the Church,” in *Orthodox Christian Theology*, ed. Mary B. Cunningham and Elizabeth Theokritoff (Cambridge University Press, 2010), 21–34, esp. 21.

¹² Emmanuel Clapsis, *Orthodoxy in Conversation* (Geneva: WCC Publications, 2000), 21; 152–64.

mõjutanud suurt osa õigeusu liturgiast ja vaimulikust elust ning on saanud õpetamise, pühade, legendide, kirjutiste, laulude ja ikoonide loominguliseks allikaks.

„Kas sa ka aru saad, mida sa loed?” (Ap 8:30b)

Hermeneutika tänapäeva õigeusus

Kahekümnenda sajandi püüded leida kiriku nähtavat ühtsust on ikka ja jälle tõstatanud küsimuse Pühakirja interpretatsiooni kohta. Maailma Kirikute Nõukogu ajaloos, eriti selle eksisteerimise esimestel kümnenditel, olid oikumeenilised juhud üsna kindlad, et kiriku ühtsuse aluseks peab olema Piibel. See oli *piibelliku teoloogia* ajastu, mil teadlased rääkisid piibelliku sõnumi või evangeeliumi sisulisest ühtsusest. Kuid veel enne paarikümne aasta möödumist pidid oikumeenikud maadlema kahe murettekitava suundumusega. Esiteks tõmbas tähelepanu mitmekesisus ja isegi lahknevus Piibli autorite seas. Teiseks teravnes teadlikkus võimalustest, milles koguduslikud traditsioonid ise defineerisid Pühakirjast erinevaid tõlgendusi. Seitsekümmend aastat hiljem on evangeeliumi erinevate kehastumiste väljendused saanud nähtavaks ja häälekaks.

Lisaks eelnevale on tõstatanud küsimused tõlgenduse, hermeneutika ja teoloogia osas. Varajasemal ajal peeti enesestmõistetavaks Piibli tõlgendamist koguduse käesoleva aja vajaduste teenimiseks. Seda pidid tegema usuinimesed või institutsionaalne kirik, kelle jaoks Pühakirja maailm oli selgelt nende oma maailm. Ainult ajalooliste meetodite ja küsimuste esilekerkimisega viimase kaheksa aasta vältel on teadlikuks saanud distants ajaloolise teksti ja tänapäeva kaasaja maailma vahel. Koos teadlikkusega sellest saabusid ka kaks teist konkureerivat nõuet. Üks oli ajaloolise teaduse objektiivsuse nõue, mis otsis uskumustest ja hoiakutest puhastatud ajaloolisi fakte. Teine oli sellega kaasnev vajadus säilitada Piibli asjakohasus ka tänapäeva inimeste jaoks.¹³

Kõigele lisaks on 1960-ndatel Ladina-Ameerikas sündinud vabastusteoloogia piibellike ja pastriitlike vanemate järeltulija ning kiriku sotsiaalse õpetuse nõbu. Vabastushermeneutika järgi on hermeneutika ülesanne teha evangeeliumi sõnum vabastavaks kolmel tasandil: usulis-religioosel, individuaalsel ja sotsiaalsel tasandil. Vabastus sotsiaalsel tasandil tegeleb meie suhete muutumisega ja transformatsiooniga ning nende ühiskondlike struktuuridega, mis neid suhteid negatiivselt mõjutavad. Kui vabastus sotsiaalsel tasandil on seotud meie suhetega teistesse inimestesse, siis vabastus individuaalsel tasandil tegeleb nende sisemiste struktuuridega, mis mõjutavad meie suhet iseendaga. Sellegipoolest tähendab vabastus sellel tasandil vabastamist nendest negatiivsetest kognitiivsetest harjumustest ja isikuomadustest, mis dehumaniseerivad teisi indiviide, nagu üleolek, rassism ja teised destruktiivsed mentaalsed hoiakud. Vabastus usulis-religioosel tasandil aga tegeleb meie Jumala-suhetega ja see tähendab vabadust patust, mis on kogu ebaõigluse ja rõhumise peamine allikas. Ja lõpuks, vähem oluline pole see, et globaliseerumine omandab mitte ainult majandusliku, vaid ka tohutu moraalse tähenduse. Kõige olulisem muudatus toimub ideede vahetamise ja lähenemisviiside paljususe ning ühise reaalsuse mõistmise valdkonnas.

¹³ Elisabeth Schussler-Fiorenza (ed.), *Searching the Scriptures: A Feminist Introduction* (N.Y.: SCM Press Ltd, 1993), 155.

Selles rahvusvahelises teoloogilises kontekstis on õigeusu piiblitõlgendus kogenud viljakat arutelu kirikuisade rolli ja ajaloolis-kriitilise meetodi kui tõlgendamise põhivahendi rolli üle hermeneutikas. Peame arvestama, et suurem osa 20. sajandist oli nii traditsioonilistes õigeusu riikides kui ka diasporaas, nii idas kui läänes domineerivaks õigeusu paradigmatiks kiriku „tagasipöördumine kirikuisade juurde“. Georg Florovski fraas oli sisemise ja välise arutelu algus. Pantelis Kalaitzidise on öelnud: „On tõsi, et Florovsky rõhutas alati, et „isade juurde naasmine“ ei tähenda mineviku kordamist või jäljendamist ega piirdumist selle eri vormidega, samuti mitte ajaloo eitamist või olevikus ajaloo pögenemist. Vastupidi, see, mida ta pidevalt rõhutas ja esile tõstis, oli loominguiline tagasitulek ja kohtumine isade vaimuga, isade mõtte omandamine (*ad mentem partum*) ja tuleviku loominguiline teostus.”¹⁴ Kuid Florovski „isade juurde naasmise“ tõlgendust mõisteti ilmselgelt teistmoodi, peamiselt isade sõna kordamisena. Sellise mõistmise tagajärjed olid õigeusu piibliuringute jaoks ilmsed. Õigeusu teoloogias jäeti pikka aega tähelepanuta kristliku usu juba unarusse jäetud piibellikud alused, lahutamatu side Piibli ja euharistia ning Piibli ja liturgia vahel, keskendudes pigem kogu traditsiooni patristilisele lugemisele. Ja kuigi õigeusu aluseks on isad, eiras see sageli tõsiasja, et kõik suured isad olid pühade kirjutiste suured tõlgendajad. Unustati, et patristlik teoloogia on samaaegselt segamatu ja jagamatu Piibli teoloogia ning et õigeusu traditsioon, nii nagu ka õigeusu teoloogia, on samaaegselt nii patristlik kui ka piibellik; see on patristlik ja õigeusklik ainult sedavõrd, kuivõrd see on piibellik.

Ajaloolis-kriitiline meetod jõudis Kreekasse jt õigeusu riikidesse alles üsna hilja, peale 1970. aastaid; ajal, mil selle meetodi piirid olid rahvusvahelistes piibliuringutes juba tunnustatud ja ilmnema olid hakanud uued tõlgendusmeetodid. Johannes Fotopoulose sõnul „leitakse õigeusu kristlike piibliurijate kasutatud ajaloolis-kriitilise meetodiga, et Pühakirja autorid olid oma kirjatöös tõesti Jumala poolt inspireeritud, kuid see meetod hindab tõeliselt ka nende autorite kui inimeste vaba tahet ja piiranguid, mis tuleneb elamisest konkreetsetes ajaloolistes oludes”.¹⁵

Ajaloolis-kriitiline meetod oli vastuolus Pühakirja tõlgendamise sõnasõnalisema lähenemisega. Literalistlik lähenemisviis eeldab, et Jumal on Piibli dikteerinud Pühakirja kirjutajatele sõnasõnalt, et kõik selles olevad väited on sõna otseses mõttes tõesed, faktilised, täielikud ja eksimatud. Literalistlik lähenemisviis taandab Pühakirja autorid pelgalt kirjutusinstrumentideks, mis koostasid ainult seda, mille kirjutamiseks Jumal nende käed tööle pani, eemaldades samas kõik piirangud, mis neil piiratud inimestena olid. Selline lähenemine Pühakirjale loob võimatu intellektuaalsete ja moraalsete probleemide komplekti, eriti piiblitekstide puhul, mis räägivad näiteks vaenlaste vihkamisest ja needustest, laste ja naiste tapmisest, inimeste orjusest ja seitsmepäevasest loomisloost sõna otseses mõttes. Pühakirjade fundamentalistlik lugemine, olgugi see õigeusklikkusele täiesti võõras, ilmus paarkümmend aastat tagasi ja eksisteerib endiselt õigeusu piiblingkondades. On ütlematagi selge, et ida-ortodoksia on alati tunnistanud mitmesuguseid lähenemisi samadele pühakirjatekstidele. Mõnikord olid need lähenemisviisid iseloomulikud tervetele koolkondadele või mõttetraditsioonidele. Mõned kaldusid Pühakirja allegoorilisse lugemisse, teised rahuldusid

¹⁴ P. Kalaitzidis, „Orthodox Theological Education in the Postmodernity Era: Challenges, Questions and Ambivalences,” in *Orthodox Handbook on Ecumenism: Resources for Theological Education*, ed. P. Kalaitzidis, Thomas Fitzgerald, Cyril Hovorun, Aikaterini Pekridou, and Dietrich Werner (Oxford: Regnum Books International, 2014), 614–22.

¹⁵ John Fotopoulos, „The Kingdom of God: Paul the Apostle’s Religious Proclamation,” in *Thinking through Faith: New Perspectives from Orthodox Christian Scholars*, ed. Aristotle Papanikolaou and Elisabeth Prodromou (Crestwood, N.Y.: St Vladimir’s Seminary Press, 2008), 19–41, esp. 20.

pigem ajaloolisusel ja sõnasõnalisel tõlgendamisel põhineva eksegeesiga. Metodoloogiatena võisid nad teatud määral teineteisele vastanduda, kuid kirik hõlmab mõlemaid, paljastades kogu tõe potentsiaali, mida kätkeb endas kirjapandud sõna.¹⁶

Pühakirja literalistliku lugemise esilekerkimine põhines kolmel teguril. Esimene on piibliuringute stagneerumine – pean silmas eriti Kreekat –, mis tuleneb Piibli tänapäevase tõlgendamise rolli ja tähtsuse alahindamisest laiemalt. Teine on piibliteaduses märgatav vastumeelsus kiriku elu ja korralduse küsimuste ja probleemidega tegelemiseks. Ja kolmas on traditsionalismi olemasolu, mis ilmneb isade mõtlematus ja jälgendavas kasutamises ning jätab piibliuurijatele vähe ruumi vabaks ja loovamaks kaasamiseks.¹⁷

Daniel Buda on öelnud: „Õigeusu kirikus annab patristlik pärand peamise autoriteetse suuna Pühakirja sisu mõistmiseks ja tõlgendamiseks. Kirikuisade hulka, kellel on tänapäeva õigeusus kõrge „patristlik” staatus, kuuluvad klassikalise ajastu üldtunnustatud ja väga autoriteetsed teoloogid, kes esindavad elu pühadusega seotud õpetuse puhtust; elu, mis väljendab Püha Vaimu sisenemist nende tegudesse ja teadvusse, nii et nad pole lihtsalt head mõtlejad või huvitavad usukirjanikud kui sellised, vaid pigem suunajad ja vaimu kandjaid (*pneumatoforoi*).“¹⁸

Patristliku hermeneutika uurimine ei tohiks siiski viia järeldusele, et peame täna kasutama samu eksegeetilisi meetodeid ja filosoofilisi eeldusi, mida olid kasutanud isad. Isad tundsid kaasaegset teadust ja rakendasid neid teadmisi oma piibliuuringutes ja kommentaarides. Nende töö on osa meie erksast ajaloost ja jätkumisest ning patristlik hermeneutika võimaldab meil end lepitada Pühakirja tõlgendamise ideega kirikust ja kiriku jaoks. See on oluline, kui arvestada, et kaasaegne eksegees kui valgustusaja järeltulija võimaldas alahinnata Piibli pühaduse aspekti. Isad valgustavad meid Pühakirjaga suhtlemisel ja pakuvad välja asjakohaseid tõlgendusmustreid meie tänapäevase reaalsuse jaoks. Pole kahtlustki, et olles täna siin, oleksid nad töötanud käsikirjade kriitiliste väljaannete kallal ning õppinud heebrea keelt ja arheoloogiat, kui mainida vaid mõnda võimalust. Nad oleksid võtnud ette igasuguse uurimistöo, mis võimaldanuks anda rohkem teavet Piibli kohta. Teisest küljest oleksid nad teinud kõik endast oleneva, selleks et kuulutada evangeeliumi ja juhtida usklikke elama evangeeliumi järgi.¹⁹

Johannes McGuckini sõnade kohaselt „oleks naeruväärne patristlike traditsioonide autentsuse nimel näiteks taaselustada mõningaid patristlikke piibellikke jutlusi, mida varasematel sajanditel soojalt vastu võeti, kuid mis nüüdisaegsetele kogudustele kõlaksid lihtsalt väljamõeldistena ja saaksid takistuseks lunastuse kui Piibli põhisõnumi mõistmisele. Mingi mälestuse ja soosingu alt väljalangemise element kirikuelus on pühakute traditsiooni eneseuuendamise oluline aspekt ja seda ei tohiks „arhaiseerijate” töö katkestada. Kindlasti on vaja uurida nende praktikad, kes liturgia käigus vastusena evangeeliumi kuulutamise nõudmisele loevad näiteks läbi patristlikud jutlused. Sellisel praktilisel poleks ükski isadest

¹⁶ John Breck, *Scripture in Tradition: The Bible and Its Interpretation in the Orthodox Church* (Crestwood, N.Y.: St. Vladimir's, 2001), 23–24.

¹⁷ Savas Agouridis, *Hermeneutics of Holy Texts* (Athens: Artos Zois, 2000), 8–9.

¹⁸ Fr Daniel Buda, „Foundations for Ecumenism in Patristic Theology and Church History,” in *Orthodox Handbook*, 69–76.

¹⁹ Peter Bouteneff, *Sweeter than Honey: Orthodox Thinking on Dogma and Truth* (Yonkers, N.Y.: St Vladimir's Seminary Press, 2006), 166.

lubanud tavaks saada; see on täiesti ilmselge, kuna nad ise on algatanud kerügmaatilise sõnumi uusi võimsaid tõlgendusi kreeka retoorikas.“²⁰

Kaasaegsed õigeusu teoloogid väidavad õigustatult, et tegemist on hermeneutilise probleemiga, kuna Piibli tõlgendamine nõuab mitte ainult ranget ajaloolis-kriitilist analüüsi, vaid ka sügavat ajaloo ja inimkogemuste tundmist. Piibel on ennekõike evangeelium, Jumala plaani ilmutus inimkonna päästmiseks ja kutse osaleda Jumala armastuse kinkimisel kõigile inimestele – naistele ja meestele. Õigeusu piibliteoloogid on alles hiljuti ja kõheldes hakanud liikuma uutesse valdkondadesse ja alustanud diskussiooni uute hermeneutiliste lähenemisviisidega, milleks on näiteks sotsioloogilised tõlgendusmudelid, feministlik hermeneutika jne. Nende uute lähenemisviiside ja meetodite peamine positiivne panus on olnud asjaolu, et Piiblit mõistetakse polüfooniliselt.

Säärane tõlgenduste polüfoonia ei ole õigeusu traditsioonile võõras ning seda saab kasutada mitmesugustel tasanditel. Teaduslikul akadeemilisel tasandil julgustab see vastuseisu eksklusiivsete tõlgenduste suhtes, eelistab dialoogilisust ning rõhutab progressi piibliuringutes. Sotsiaalsel tasandil saab aga Piibel taas inspiratsiooni allikaks.²¹

Tänapäevane õigeusu pühakirjatõlgendus rõhutab ka *ajaloo* ja *usu* suhet. Dialektikat ajaloo ja usu vahel pole kunagi väljendatud liialt. Ortodoksse teoloogia oht ei tulenenud mitte niivõrd nende vastuolust, kui liiga lähedasest suhtest. Põhiline teoloogiline seisukoht, mis õhutab idapoolseid teoloogilisi mõtteid, on see, et Piibli ja euharistliku kogukonna Jumal on sama kui inimajaloo Jumal. Selle ajaloo kaudu suhtlevad inimesed ilmutatud Jumalaga Püha Vaimu juhendamisel ja väljendavad seda kogemust oma elus tekstide, sümbolite, tavade ja kultuurilise reaalsuse kaudu. See osadus ja suhe omandab materiaalse kuju eluviisides ja suhtevormides, muudab inimese reaalsust ja kujundab suhteid inimeste, ühiskonna ja kogu loodu vahel. See kõik toimub konkreetsetes ajalis-ruumilises kontekstis, mis hõlmab nii tänapäevast reaalsust kui ka ajatu kogemuse kaasamist.²² Tekstid ise pole tõde, vaid tõe kogemuse jälgend; samal ajal pakuvad nad vastust konkreetsetele ajalis-ruumilistele probleemidele ja olukordadele.²³

On ütlematagi selge, et õigeusu järgi on õigeusu peamine allikas kiriku universaalne hääl. Kuid huvitav on rõhutada sinodaalse süsteemi teist vormi, mis rõhutab traditsiooni tähtsust – armulauda ennast. Püha Gregory Palamas on kirjutanud: „Peame kinni kõigist kiriku kirjutatud ja kirjutamata traditsioonidest ning ennekõike kõige müstilisemast ja pühamast tähistamisest ning osadusest ja kogunemisest (*synaxis*), millega kõik muud riitused täiuslikuks tehakse” (kiri Dionysiusele, 7).

On vaja teha palju tööd piibliteoloogia äsja taaselustatud traditsiooni rajamiseks õigeusu teoloogiakoolides nii läänes kui ka mitmel pool idas, eriti Ida-Euroopas, mis on alles viimastel aastakümnetel vabanenud pikast rõhumise perioodist. Piiblikriitika saavutusi ei tohi kindlasti vältida kartuses, et nende aluseks olev hermeneutika on paljudel juhtudel õigeusu traditsioonile kahjulik. Samas ei tohiks seda võtta orjalikult ilma järele mõtlemata lihtsalt selleks, et täita

²⁰ John McGuckin, „Recent Biblical Hermeneutics in Patristic Perspective: The Tradition of Orthodoxy,” *Greek Orthodox Theological Review* 47:1-4 (2002), 295–326.

²¹ Daniel Patte (ed.), *Global Bible Commentary* (Nashville, Tenn.: Abingdon Press, 2004), esp. introduction: xxi–xxxii.

²² Petros Vassiliadis, „The Canon of the Bible: Or the Authority of Scripture from an Orthodox Perspective,” in *L' autorité de l' Ecriture*, 113–35.

²³ John Meyendorff, *Living Tradition: Orthodox Witness in the Contemporary World* (St Vladimir's Seminary Press, 1978), 15.

tänapäevase piibliajaloo ja tõlgendamise alane kirjanduse vaakum. Õigeusk näitas suurtel patristlikel sajanditel, et ta on enam kui valmis võtma tõlgendusmeetodi osas kasutusele uusimaid täpsustusi ning väljendas semiitlikke idioome julgelt hellenistlikus metafoorilises stiilis. Kiriku seotus hiljutiste hermeneutiliste meetoditega on lähiaastatel vaieldamatult väga oluline aspekt tema teoloogilises dialoogis läänega. See nõuab õigeusu teoloogidelt avatust filosoofiliste ja ajalooliste probleemide suhtes, mida idaortodoksias pole põhjalikult arutatud. Meie aeg on täis väljakutseid, kuid samal ajal ka uusi võimalusi. Nüüd on meie käsutuses suurel hulgal mitmesuguseid piibellikke meetodeid, mis võivad kirikus Pühakirja lugemist dünaamiliselt taaselustada.

Nüüd on õigeusu piibliuurijate ülesanne kindlustada nende meetodite asjakohane kasutamine. Otsime hermeneutika teemal oma kogukondade vaimseks kasvuks ja lunastuseks dialoogi ja sünteesi nii idapoolse kui ka globaalse *sophia* vahel. Veelgi olulisem kui mujal maailmas ja eriti teistes kristlikes traditsioonides antud nõuannete kuulamine on valmisolek arvestada teiste teoloogide kogemustega – nende rõõmude, kannatuste ja avatud küsimustega. See dünaamiline kohtumine rikastab ja muudab mõlemaid pooli. Teisisõnu: „Kas me saame aru, mida me loeme? ... Kuidas me saame, kui keegi meile ei seleta?”(Ap 8:30–31).

Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadi töötab Kreeka Rahvuslikus Keskuses (Greek National Center) avaliku halduse ja kohaliku omavalitsuse teadus- ja uuringuametnikuna ning Kreeka Avatud Ülikooli (Hellenic Open University) teaduskonna õppejõuna. Tema uurimistöo ja publikatsioonide teemad keskenduvad Uue Testamendi, feministliku teoloogia ja oikumeenilise teoloogia ainetele. Ta on muude väljaannete hulgas koos Fulata Mbano Moyo ja Katerina Pekridouga toimetanud teose *Many Women Were Also There: The Participation of Orthodox Women in the Ecumenical Movement* (WCC, 2011).

Artikkel on tõlgitud kogumikust
YOUR WORD IS TRUTH
The Bible in Ten Christian Traditions
A copublication of United Bible Societies and WCC Publications.
Copyright c 2018 WCC Publications and United Bible Societies.

Avaldatud väljaandja loal